

COMPORTAMENTUL ASOCIAT BULLYINGULUI ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL

*Andreea-Monica Liță, profesor învățământ primar,
Școala Gimnazială Nr.1, comuna Ciorogârla, județul Ilfov, România.*

THE BEHAVIOUR ASSOCIATED WITH BULLYING IN EDUCATIONAL ENVIRONMENT

*Andreea-Monica Liță, primary education teacher,
Secondary School number 1, Ciorogârla, Ilfov, Romania
ORCID:0009-0001-8946-0892
litamonica@yahoo.ro*

CZU: 373:316.613.43

DOI: 10.46727/c.v2.24-25-03-2023.p129-136

Abstract. Bullying in schools is an important current problem worldwide and is one of the most common anti-social behaviors among adolescents and children. A student is bullied when he is exposed repeatedly and over time to negative actions by one or more students. Aggressive behavior can be direct, including face-to-face confrontation; such as hitting, kicking and other types of physical harm; and indirectly involving a third party, such as social exclusion, spreading rumors and other types of psychological harm or even online (cyberbullying). The mission of any anti-bullying program is to prevent bullying before it occurs. However, research on bullying prevention is still developing. In light of the increasing prevalence of bullying in schools, schools need to improve the school climate by focusing on strengthening the educational system to reduce bullying.

Keywords: bullying, behaviour, victim, bully, cyberbullying, school.

Bullyingul în școală este o problemă importantă de actualitate la nivel mondial și este unul dintre cele mai frecvente comportamente antisociale în rândul adolescenților și copiilor. În acest articol vom face o trecere în revistă a cercetărilor și a dovezilor privind hărțuirea în școală: înțelegerea definiției hărțuirii în școală și amploarea problemei, consecințele bullyingului, corelațiile academice, cine este expus riscului, percepțiile elevilor despre hărțuire și experimentele școlare, programe bazate pe reducerea și prevenirea agresiunii.

Autorii C. Burger, D. Strohmeier, N. Sprober, S. Bauman și K. Rigby [5, p. 192] consideră că bullyingul este o subcategorie de comportament agresiv, care se caracterizează prin intenție ostilă (prejudiciul cauzat este deliberat), dezechilibru de putere (inegalitatea de putere reală sau percepută între agresor și victimă) și repetiție pe o perioadă de timp.

Bullyingul a fost definit diferit de mulți savanți și de diferite organizații. Definiția clasică este propusă pentru prima dată de D. Olweus [22, p. 1173] ca „acte intenționate și repetate care au loc prin forme fizice, verbale și relaționale în situații în care este prezentă o diferență de putere”.

Olweus afirmă că „un elev este hărțuit atunci când este expus în mod repetat și, în timp, la acțiuni negative din partea unuia sau mai multor elevi.” Acțiunea negativă este „una care provoacă în mod intenționat sau încearcă să provoace răni sau disconfort altuia”. Astfel, este posibil să apară hărțuirea atunci când există diferențe de putere între agresor și victimă, atunci când victima nu poate să se apere împotriva comportamentului de agresiune.

Comportamentul de agresiune poate fi direct, incluzând aici confruntarea față în față; cum ar fi lovirea, rănirea, lovirea cu picioarele și alte tipuri de vătămare fizică; și indirect, ceea

ce implică o terță parte, cum ar fi excluderea socială, răspândirea zvonurilor și alte tipuri de vătămări psihologice sau chiar online (cyberbullying).

The Center for Disease Control (CDC) [6, p. 1] a definit bullyingul în școală drept „orice comportament agresiv nedorit al unui alt tânăr sau al unui grup de tineri care nu sunt frați sau parteneri actuali de întâlnire ce implică un dezechilibru de putere observat sau perceput și este repetat de mai multe ori sau este foarte probabil să se repete”.

Kowalski R.M., Limber S.P. Psychological evidențiază [17, p. 21] un nou tip emergent de agresiune numit agresiune electronică sau cyberbullying. Bullyingul, prin intermediul mass-media electronice, devine o preocupare serioasă determinată de creșterea interacțiunilor virtuale între adolescenți și copii. Acest tip de hărțuire constituie un comportament agresiv online în spațiul digital și definit ca un comportament repetitiv, agresiv, folosind tehnologia prin intermediul telefoanelor mobile și al rețelelor de socializare. Elevii care s-au confruntat cu hărțuirea cibernetică au fost hărțuiți prin e-mail, camere de chat, mesaje instantanee, site-uri web sau mesaje text.

În opinia autorilor S. Bauman și J. Yoon [2, p. 254], acest tip de hărțuire este diferit de hărțuirea tradițională prin faptul că este dificil de controlat pentru personalul școlii și administratori, deoarece se întâmplă în afara școlilor și, mai ales, sub formă de mesaje anonime postate online pe rețelele de socializare. Elevii care se confruntă cu hărțuirea cibernetică poartă consecințe similare cu cele promovate de hărțuirea tradițională.

În accepțiunea autorilor Fisher, Bonnie, Lab, Steven, Miller, Holly Ventura, Miller, J. Mitchell [9, p. 819], semnele că un elev este hărțuit pot include răni inexplicabile, simptome de anxietate și stres posttraumatic, îmbrăcăminte pierdută sau distrusă, schimbări în obiceiurile alimentare, note scăzute, absențe continue de la școală, autovătămare, idei suicidare și totodată exagerarea cererii de scuze.

Semnele că un elev îi hărțuiește pe ceilalți pot include intrarea în lupte fizice sau verbale, invitați frecvent la biroul directorului, legarea de prieteni cu cei care îi agresează pe alții și în agresivitatea tot mai accentuată. Semnele că un copil a fost martor la hărțuire includ rezultate școlare slabe, tulburări emoționale, depresie, stres posttraumatic, abuz de droguri și alcool și idei suicidare.

Conform studiului realizat de National Center for Educational Statistics [21, p. T9], bullying-ul în școală este cel mai frecvent tip de violență în rândul elevilor, recunoscut ca o preocupare serioasă pentru ei și a devenit o problemă de sănătate publică și o preocupare globală.

Deși amploarea hărțuirii este dificil de estimat din cauza diferitelor măsuri utilizate pe parcursul studiilor, cercetătorii au fost de acord că bullyingul este o problemă generalizată și semnificativă în școlile noastre de astăzi.

Dintr-un alt studiu efectuat de către Petrosino și colaboratorii [23, p. 1] a rezultat că doar 36% dintre copiii care au fost hărțuiți au raportat hărțuirea, iar 64% au trecut-o sub tăcere. Din acest studiu rezultă că doar 1 elev din 3 a raportat hărțuirea.

În cadrul unui studiu efectuat de către Center for Disease Control [6, p. 1] pe o perioadă de 10 ani (din 2007 până în 2016) s-a constatat că rata de cyberbullying este aproape dublată de la 18% la 34% .

Kosciw și colaboratorii [16, p. 61] au concluzionat că elevii cu nevoi speciale sunt expuși de două până la trei ori mai mult la hărțuire decât elevii normali. Mai mult, ei au constatat că se simt nesiguri la școală în comparație cu colegii lor normali.

LC Fleming și KH Jacobsen [11, p. 75] au realizat o analiză a situației elevilor din 19 țări (țări cu venituri mici și medii) care au participat la Global School-based Students Health Survey

(GSHS). S-a constatat că 34,2% dintre elevi au raportat că au fost hărțuiți în ultima lună, 55,6% dintre ei au fost victimizați una sau două zile și 7,9% dintre elevi în toate cele 30 de zile din ultima lună. Prevalența bullyingului pentru fiecare țară a variat între 20% și 61% .

Cercetările științifice realizate de G. Gini și T. Pozzoli [12, p. 725] au indicat că afectarea din cauza bullyingului are un impact psihologic și emoțional pe termen scurt și lung atât asupra victimelor, cât și asupra făptuitorului. Mai mult, s-a constatat că la victimele agresiunii cu sănătate mintală și fizică precară s-au observat mai multe simptome precum anxietatea, depresia, senzația de tristețe, de singurătate, vărsături, tulburări ale somnului, coșmaruri, dureri de corp, de cap, abdominale și boli frecvente. Acest lucru, la rândul său, crește absenteismul elevilor fie din cauza impactului fizic direct, fie indirect, psihologic. Bullyingul în școală nu afectează numai viața fizică, psihosocială și emoțională a elevilor, ci și se remarcă faptul că și activitatea educațională de la clasă este puternic influențată. În literatura teoretică și empirică a fost susținută asocierea directă între bullying și realizările academice ale elevilor.

SM Swearer și S. Hymel [25, p. 348] au considerat că victimele agresiunii se autoînvinuiesc adesea pentru că sunt agresate, ceea ce, în plus, dezvoltă o autopercepție negativă ce le afectează concentrarea asupra muncii școlare și devin inhibate, existând riscul de a avea note mai mici și rezultate slabe la testele standardizate .

PJ Fite și colaboratorii [10, p. 28] sunt de părere că factorii cei mai frecvent investigați ca având un rol moderator în relația dintre victimizarea agresiunii și performanța academică au fost calitatea prieteniei, sprijinul social de la egal la egal, inadaptarea școlară și abandonarea școlii.

În accepțiunea autoarei E. Țărnă [27, p. 209], bullyingul trebuie considerat o dificultate relațională și este nevoie ca profesorii și părinții să se implice direct pentru a găsi soluția eficientă. Această idee este reflectată în literatura enunțată, precizând că pentru înțelegerea corectă a fenomenului de bullying este însă foarte importantă diferențierea comportamentelor subsumate acestui fenomen în raport cu: 1) episoadele singulare de excludere socială; 2) episoadele singulare de comportament ironic; 3) episoadele singulare de agresiune și/sau intimidare; 4) conflictele/situațiile de bătaie între copii, caracterizate prin reciprocitate la nivelul intenției.

În opinia autorilor E. Chaux , A. Molano și P. Podlesky [7, p. 28] nu există un profil specific al elevilor implicați în bullying. Descoperirile studiilor anterioare ilustrează faptul că există mulți factori care influențează apariția hărțuirii în școli, variind de la componenta socio-demografică a elevilor, la dimensiunea școlilor, numărul de elevi și percepția elevilor despre bullying.

Conform mai multor studii realizate de cercetătorii DE Jansen, R. Veenstra, J. Ormel , FC Verhulst și SA Reijneveld [15, p. 35], care au investigat caracteristicile celor ce s-au implicat în agresiune atât a agresorilor, cât și a victimelor, rezultatul a arătat că agresivitatea preșcolară, statutul socio-economic scăzut și relațiile familiale sărace cresc probabilitatea de implicare în ciclul de agresiune în etapele ulterioare .

Conform autorilor CR Cook, KR Williams, NG Guerra, TE Kim și S. Sadek [8, p. 75], rezultatele studiului de metaanaliză, în care elevii au fost clasificați în funcție de anumite caracteristici (fie ca fiind victime, agresor sau agresor-victimă), s-a remarcat că elevul care îi agrează pe alții are o atitudine negativă față de ceilalți, probleme cu cogniția academică și socială și provin din familii cu venituri mici. Victimele, pe de altă parte, au avut mai multe șanse de a avea caracteristici de autorecunoaștere slabă, lipsă de abilități sociale, izolate și respinse de semenii. Victimele agresiunii, privite ca fiind victime pasive sau supuse, adesea destul de atente, sensibile care pot plânge cu ușurință, nu sunt sigure de ele înșiși, au încredere în sine scăzută și o imagine de sine negativă .

DE Jansen, R. Veenstra, J. Ormel, FC Verhulst și SA Reijneveld [15, p. 235] afirmă că în cadrul cercetărilor anterioare s-a descoperit faptul că genul elevilor este unul dintre motivele pentru care elevii sunt hărțuiți, iar elevele au probabilitatea mai mare să fie hărțuite de colegii lor.

Autorul M. Huggins [13, p. 23] a remarcat că elementele etnice și rasiale au fost, de asemenea, identificate ca un motiv pentru a fi hărțuiți, minoritățile și elevii asiano-americani sunt mai susceptibili de a fi ținta comportamentelor de agresiune decât alții. În altă ordine de idei, elevii cu statut socio-economic inferior prezintă un risc mai mare de a fi hărțuiți.

Potrivit autorilor P. Skapinakis, T. Gkatsa, S. Bellos, R. Araya, S. Stylianidis și V. Mavreas [18, p. 234], cercetarea a luat în considerare problema sănătății mentale ca o caracteristică a celor implicați în hărțuirea școlară. Una dintre aceste probleme critice este stima de sine. Deși se vehiculează ideea că stima de sine scăzută este o caracteristică proeminentă a victimelor, unele rezultate au contrazis-o. Pe de o parte, se spune că atât victima, cât și agresorul se constată că susțin această problemă, agresorii arată adesea o valoare de sine mai scăzută, dar o acceptare socială mai mare.

Unele cercetări au evaluat stima de sine ca un factor de protecție împotriva implicării în comportamente de agresiune. NM Al Ali, M. Gharaibeh și MJ Masadeh [1, p. 46] afirmă că, deși hărțuirea în școli a atras atenția cercetărilor în ultimele trei decenii, există unele inconsecvențe în ceea ce privește modul în care elevii percep hărțuirea, deci violența.

În urma cercetării realizate de D.E. Jansen și colaboratorii săi [15, p. 158] s-a constatat că elevii îl percep pe agresor ca pe unul care are drept caracteristică aceea de a fi superior, de a căuta atenția altuia, de a ironiza felul în care s-a comportat sau arată victima (de exemplu, purtând ochelari, tipuri de coafuri sau haine) sau acționează într-un mod care îi face pe alții iritabili. Mai mult, elevii au perceput felul în care victima arată, vorbește sau se îmbracă un factor esențial de conducere către agresiune. O provocare la fel, îl intrigă purtarea de haine diferite, consumul de alimente diferite, preferința pentru genuri muzicale diferite, adăugând aici și comportamentele ciudate percepute ca o caracteristică exclusivă asociată cu victima agresiunii.

Așa cum menționează N.M. Al Ali, M. Gharaibeh și M.J. Masadeh [1, p. 47], un studiu recent a descoperit că elevii au descris un agresor ca fiind „unul care este un laș dedesubt, nu are respect pentru ceilalți, vrea să dea dovadă de putere, vrea să-i impresioneze pe alții și vrea să se simtă superior”. Elevii au perceput victimele agresiunii ca fiind acele persoane „care au o stimă de sine scăzută, vorbesc sau sună diferit față de ceilalți, sunt timide și nu au prieteni”.

În accepțiunea autorilor K. Magaklara, P. Skapinakis, T. Gkatsa, S. Bellos, R. Araya, S. Stylianidis și V. Mavreas [18, p. 1758] atât victimele, cât și agresorii, elevi și eleve, au fost de acord că a fi sărac și gras sunt principalele motive pentru a fi agresat. Elevii de sex masculin care sunt slabi din punct de vedere fizic și elevele mai scunde au fost, de asemenea, agresați verbal din pricina acestor motive.

Conform autorului SL Jr. Brewer [3, p. 43], misiunea oricărui program de antihărțuire este de a preveni agresiunea înainte ca aceasta să apară. Cu toate acestea, cercetările privind prevenirea agresiunii sunt încă în curs de dezvoltare. În lumina prevalenței tot mai mari a bullyingului în școli, aceste instituții trebuie să îmbunătățească climatul școlar, punând accent pe consolidarea sistemului educațional în scopul reducerii bullyingului.

În schimb, D. Olweus [22, p. 1183] definește climatul școlar ca structură fizică, mediu social și emoțional, inclusiv măsurile de siguranță școlară, mijloacele confortabile și relațiile armonice dintre elevi și personalul școlii. În acest context, sănătatea și bunăstarea elevilor ar trebui să fie o prioritate pentru misiunea educației publice.

Programele de prevenire a bullyingului trebuie să conțină următoarele strategii practice pentru prevenirea și reducerea bullyingului:

- Politicile școlare trebuie să pună accent pe îmbunătățirea climatului social și emoțional al școlii prin înlocuirea amenințării cu toleranța și îmbunătățirea rezistenței mentale a elevilor.
- Școlile trebuie să pună în aplicare politici care să îi ajute pe elevi să își dezvolte reziliența, să comunice în mod corespunzător între ei și să dezvolte abilități eficiente de adaptare, găsindu-se sensul vieții lor.
- Promovarea colaborării între diferiți profesioniști și personalul școlii (profesori, administratori școli, consilier școlar, asistenți sociali), practicieni în justiție penală și cercetători pentru a identifica factorii de mediu, sociali și emoționali care facilitează reducerea bullyingului în școli.
- Implementarea unui program cuprinzător, bazat pe dovezi de prevenire a hărțuirii este esențială pentru a reduce și a preveni acest fenomen în școli. Utilizarea datelor de supraveghere, la toate nivelurile locale, statale și naționale pentru a identifica nevoile școlare.
- Utilizarea unui sistem de sprijin comportamental pozitiv și al abilităților de management comportamental, în clasă și în școală, pentru a identifica cazurile de agresiune.
- Politicile școlare ar trebui să reflecte o toleranță zero față de droguri, discriminare, hărțuire și activități în bande.
- Politicile antibullying ar trebui implementate în mod consecvent, pentru a implementa siguranța elevilor în toate locațiile școlare.
- Dezvoltarea și aplicarea unui curriculum care să răspundă cultural și sensibil la diversitățile tuturor elevilor. Definiția hărțuirii, tipurile de hărțuire, cine sunt hărțuiți și strategiile de oprire a hărțuirii ar trebui să fie integrate în curriculum.
- Proiectarea unui program educațional care să-i ajute pe elevi să-și dezvolte abilități în rezolvarea conflictelor, negocieri, ascultare, comunicare și luare a deciziilor.
- Intervențiile tehnice, psihologice, sociale și cognitive sunt recomandate pentru a preveni hărțuirea cibernetică, cum ar fi protecția tehnică web, inclusiv blocarea agresiunii cibernetice, schimbarea parolei, ștergerea mesajelor, formarea elevilor ca mentori cibernetici de siguranță, proiectarea resurselor de securitate cibernetică pentru părinți și dezvoltarea profesională a hărțuirii cibernetice prin programe pentru școli.
- Programele școlare antibullying ar trebui să beneficieze de implementarea intervențiilor de la egal la egal. Semenii care au o autoeficacitate ridicată sunt mai predispuși să apere comportamentul negativ și au șanse mai mari să acționeze în situații de agresiune.
- Școlile trebuie să dezvolte un program de pregătire și dezvoltare profesională pentru profesori și personal, care să îi ajute să predea rezistența mentală.
- Programele de antihărțuire în școală ar trebui să beneficieze de resursele de sănătate mentală din școli (inclusiv consilieri, psihologi școlari și asistenți sociali) pentru a recunoaște și înțelege relațiile dintre sănătatea mintală a elevilor, cum ar fi depresia și anxietatea și frecvența și diferite tipuri de hărțuire.
- Școlile trebuie să implementeze un protocol sistematic pentru identificarea timpurie a elevilor care se confruntă cu provocări și crize.

Există două metode principale folosite în controlul agresiunii: prevenirea (a acționa înainte de a se întâmpla ceva) sau reacția (a acționa atunci când ceva se întâmplă sau tocmai s-a întâmplat).

Autorii TFOFI, M. Maria, Farrington, P. David, Lösel, Friedrich, Loeber și Rolf [26, p. 86] prezintă o serie de exemple de activități folosite pentru a-i învăța pe elevi despre hărțuire precum prezentări, jocuri de rol, discuții despre identificarea și raportarea agresiunii, implicarea celor din jur despre felul cum și când e momentul să ajute, conștientizarea efectelor hărțuirii și întâlniri la clasă pentru a discuta despre relațiile cu colegii.

O analiză sistematică a constatat că hărțuirea este un indicator al comportamentului criminal ulterior, indiferent de alți factori de risc majori în copilărie, sugerând că programele antibullying pot fi privite ca o formă de prevenire timpurie a criminalității.

Riley, Naomi Schaefer [24, p. 1] prezintă și o restricție privind dispozitivele de înregistrare, sugerarea limitării utilizării telefoanelor mobile care poate duce la o creștere a hărțuirii cibernetice, motiv pentru care unele școli le-au interzis pe tot parcursul orelor de curs.

C. Burger, D. Strohmeier și L. Kollerová [4, p. 2315] prezintă implicarea profesorului. Intervențiile profesorului sunt considerate importante în multe programe antibullying. În multe țări, profesorii au obligația legală de a preveni vătămarea studenților lor. Profesorii pot acționa prin utilizarea intervențiilor bazate pe autoritate, recurgând la abordări nepunitive ale agresiunii, prin sprijinirea victimelor și prin implicarea altor profesori sau profesioniști. Alte intervenții ale profesorilor s-au dovedit a fi utile în reducerea agresiunii. Aceste intervenții includ indicarea clară a granițelor, clarificarea faptului că nu este acceptat comportamentul manifestat și în același timp implicarea directorilor de școli. Discutarea despre hărțuirea școlară și consecințele negative asociate cu întreaga clasă s-a dovedit, de asemenea, utilă în reducerea agresiunii.

În opinia autorului D. Ilie [14, p.1], un rol important îl are implementarea și explicarea eficienței medierii conflictelor. Medierea conflictelor școlare poate fi solicitată de părțile (elevi) din conflict, iar dacă este vorba de elevi minori, medierea poate fi solicitată de către părinții acestora sau de către directorul instituției, cu acordul părinților.

Solicitarea mediatorului în soluționarea conflictelor școlare nu presupune procesul de mediere. Mediatorul se prezintă la instituția de învățământ unde a avut loc conflictul și doar după ce parcurge împreună cu părțile din conflict o ședință de informare privind medierea, părțile pot decide dacă parcurg în continuare procesul de mediere sau refuză medierea.

Medierea în școală trebuie să se conducă pe principiul conform căruia fiecare elev este bun, el are doar neînțelegeri ale realității care îl înconjoară, fapt ce duce uneori la reacții cu implicarea disputelor. Medierea conflictelor asigură un mediu propice discuțiilor, astfel, **părțile vor înțelege că direcția sugerată e orientată comunicarea dintre ele este de fapt în interesul tuturor și că orice concesie mutuală făcută nu este un semn de slăbiciune, ci un semn de apropiere către o rezolvare corectă. Cele mai frecvente conflicte între elevi care pot fi mediate sunt batjocura privind defecte fizice sau intelectuale ori privind modul de a se îmbrăca, împrăștierea de zvonuri false despre cineva cu scopul de a obține o notă mai bună (mai ales în liceu), conflicte între băieți și fete bazate pe diferența de sex, agresiuni legate de rasism, excluziune, conflicte cauzate de probleme de comunicare, ca de exemplu distorsionarea faptelor în timpul transmiterii informației etc. Există conflicte care, din păcate, nu pot fi soluționate.**

Din literatura cercetată de noi, am remarcat doar unele dintre multiplele abordări vizând *comportamentul asociat bullyingului în mediul educațional*. Cercetările actuale prezintă dovezi concludente despre natura hărțuirii, factorii care contribuie la bullying, caracteristicile unui agresor și ale victimei, consecințele fizice, sociale, mentale și academice ale agresiunii. Acestea au sugerat, de asemenea, multe strategii practice care ajută la prevenirea și reducerea incidenței agresiunii în școli. Rezultatele trebuie să fie analizate din perspectiva zilei de azi, bullyingul reprezentând un domeniu de cercetare teoretic și aplicativ neepuizat științific. După cum

deducem din cele expuse, programele eficiente de prevenire a hărțuirii trebuie să reprezinte un răspuns la nevoile autentice ale copiilor și tinerilor, pe de o parte, și la nevoile cadrelor didactice și de conducere, pe de altă parte, de a avea un cadru metodologic eficient pentru o mai bună înțelegere a fenomenului. Mediul educațional trebuie să deschidă valențe noi pentru existența umană, ajutând la o dezvoltare armonioasă a personalității actanților implicați.

BIBLIOGRAFIE

1. AL ALI N. M., GHARAIBEH M., MASADEH M.J. Students' Perceptions of Characteristics of Victims and Perpetrators of Bullying in Public Schools in Jordan. *Nurs Res.* 2017 Jan/Feb;66(1):40-48. doi: 10.1097/NNR.000000000000190. PMID: 27977566.
2. BAUMAN S., YOON J. This issue: Theories of bullying and Cyberbullying. *Theory Into Practice.* 2014;53(4):253-256. DOI: 10.1080/00405841.2014.947215
3. BREWER SL Jr. Addressing youth bullying through the whole child model. *Education.* 2017 Sep 1;138(1):41-46
4. BURGER C., STROHMEIER, D., KOLLEROVÁ, L. (2022), „Teachers can make a difference in bullying: Effects of teacher interventions on students' adoption of bully, victim, bully-victim or defender roles across time”. *Journal of Youth and Adolescence.* 51 (12): 2312–2327. doi:10.1007/s10964-022-01674-6. ISSN 0047-2891. PMC 9596519. PMID 36053439. S2CID 252009527
5. BURGER C., STROHMEIER D., SPRÖBER N., BAUMAN S., RIGBY K.. (October 2015). „How teachers respond to school bullying: An examination of self-reported intervention strategy use, moderator effects, and concurrent use of multiple strategies”. *Teaching and Teacher Education.* 51: 191–202. doi:10.1016/j.tate.2015.07.004
6. Center for Disease Control. Understanding Bullying Factsheet 2016. National Center for Injury Prevention and Control. 2015. Available from: https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/bullying_factsheet.pdf
7. CHAUX E., MOLANO A., PODLESKY P. Socio-economic, socio-political and socio-emotional variables explaining school bullying: A country-wide multilevel analysis. *Aggressive Behavior.* 2009 Nov 1;35(6):520-529. DOI: 10.1002/ab.20320
8. COOK C. R., WILLIAMS K. R., GUERRAN. G., KIM T. E., SADEK S. Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly.* 2010:65-83. DOI: 10.1037/a0020149
9. FISHER B., LAB, S., MILLER, H. V., MILLER, J. M. (2010). „School-Based Bullying Prevention”. *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention.* California: SAGE Publications, Inc. pp. 818–820. doi:10.4135/9781412979993.n274. ISBN 978-1-4129-6047-2
10. FITE P. J., COOLEY J. L., WILLIFORD A., FRAZER A., DIPIERRO M. Parental school involvement as a moderator of the association between peer victimization and academic performance. *Children And Youth Services Review.* 2014 Sep 30;44:25-32. DOI: 10.1016/j.chil-youth.2014.05.014.
11. FLEMING L. C., JACOBSEN K. H. Bullying among middle-school students in low and middle income countries. *Health Promotion International.* 2009 Nov 2;25(1):73-84. DOI: 10.1093/heapro/dap046
12. GINI, G., POZZOLI T. Bullied children and psychosomatic problems: A meta-analysis. *Pediatrics.* 2013;132(4):720-729. DOI: 10.1542/peds.2013-0614
13. HUGGINS M. Stigma is the origin of bullying. *Journal of Catholic Education.* 2016 May 1;19(3):166. DOI: 10.15365/joce.1903092016
14. ILIE, D. Diferența dintre „medierea școlară” și „medierea conflictelor școlare”, 01.01.2013, disponibilă la: <https://www.juridice.ro/237165/medierea-scolara-si-medierea-conflictelor-scolare.html>
15. JANSSEN D. E., VEENSTRA, R., ORMEL J., VERHULST, F.C., REIJNEVELD S.A. Early risk factors for being a bully, victim, or bully/victim in late elementary and early secondary

- education. The longitudinal TRAILS study. *BMC Public Health*. 2011 Jun 6;11(1):440. DOI: 10.1186/1471-2458-11-440
16. KOSCIW J. G., GREYTAK E. A., PALMER N. A., BOESEN M. J. The 2013 National School Climate Survey: The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth in our nation's Schools. New York: GLSEN; 2014
  17. KOWALSKI R. M., LIMBER S. P. Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*. 2013 Jul 31;53(1):S13-S20. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2012.09.018
  18. MAGKLARA K., SKAPINAKIS P., GKATSA T., BELLOS S, ARAYA R., STYLIANIDIS S., MAVREAS V. Bullying behaviour in schools, socioeconomic position and psychiatric morbidity: A cross-sectional study in late adolescents in Greece. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. 2012 Feb 12;6(1):8. DOI: 10.1186/1753-2000-6-8
  19. MODECKI K. L., MINCHIN J., HARBAUGH A. G., GUERRAN. G., RUNIONS K. C. Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*. 2014 Nov 30;55(5):602-611. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2014.06.007
  20. MUZAMIL M., SHAH G. Cyberbullying and self-perceptions of students associated with their academic performance. *International Journal Of Education And Development Using Information And Communication Technology*. 2016;12(3):79-92
  21. National Center for Educational Statistics. Student Reports of Bullying and Cyberbullying: Results from the 2015 School Crime Supplement to the National Victimization Survey. US Department of Education; 2016. Retrieved from <http://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2016056>
  22. OLWEUS D. Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1994 Oct 1;35(7):1171-1190. DOI: 10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x
  23. Petrosino A., Guckenburg S., DeVoe J, Hanson T. What Characteristics of Bullying, Bullying Victims, and Schools Are Associated with Increased Reporting of Bullying to School Officials? Issues & Answers. REL 2010-No. 092. Washington, DC: U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Regional Educational Laboratory Northeast and Islands; 2010 Aug Retrieved from <http://ies.ed.gov/ncee/edlabs>
  24. SCHAEFER N. R., (7 February 2017). „To fight cyberbullying, ban cellphones from school”. *New York Post*.
  25. SWEARER S. M., HYMEL S. Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis–stress model. *American Psychologist*. 2015;70(4):344. DOI: 10.1037/a0038929
  26. TTOFI M. M., FARRINGTON DP, LÖSEL F, LOEBER R. The predictive efficiency of school bullying versus later offending: a systematic/meta-analytic review of longitudinal studies. *Crim Behav Ment Health*. 2011 Apr;21(2):80-9. doi: 10.1002/cbm.808. PMID: 21370293
  27. ȚĂRNĂ E. Conflictologia. Note de curs. Chișinău: UPS „I. Creangă”. 2019. 275 p. ISBN 978-9975-134-76-7